

Sadržaj

PREDGOVOR	5
UVOD	9

Prvi dio

PREVLAST KRALJEVINE ITALIJE NA PODRUČJU ZAPADNE HRVATSKE OD TRAVANJSKOGA RATA DO UGOVORA O PRIMIRJU 1943. GODINE

1. ZAPADNA HRVATSKA OD TRAVANJSKOGA RATA 1941. DO VOJNIH USPJEHA SAVEZNIKA SREDINOM 1943. GODINE	29
1.1. DRUGI SVJETSKI RAT I RASPAD VERSAILLESKOG SUSTAVA	29
1.1.1. Razdoblje vojnih i diplomatskih uspjeha sila Osovine do 1941. godine	29
1.1.2. Kombinacije zaraćenih sila s Kraljevinom Jugoslavijom i njeno pristupanje Trojnom paktu	31
1.1.3. Travanjki rat i podjela Kraljevine Jugoslavije	33
1.1.4. Ustrojstvo Nezavisne Države Hrvatske i njeni odnosi s Kraljevinom Italijom i Trećim Reichom	37
1.1.5. Politička opredjeljenja protivnika ustaškoga pokreta i politike NDH na području Hrvatske	41
1.2. ZAPADNA HRVATSKA OD SLOMA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE DO POKRETANJA PARTIZANSKOGA RATA	45
1.2.1. Uspostavljanje vlasti NDH na primorsko-goranskom području i Rimski ugovori s Kraljevinom Italijom	46
1.2.2. Aneksionistička politika Kraljevine Italije na primorsko-goranskom području	54
1.2.3. Okupljanje i ilegalna djelatnost protivnika talijanske okupacije i ustaškoga režima	59
1.2.4. Istra i Rijeka u programima hrvatskih i talijanskih antifašističkih stranaka	65
1.3. RAZVOJ ANTIFAŠISTIČKOGA POKRETA I PARTIZANSKI RAT U ZAPADNOJ HRVATSKOJ OD LJETA 1941. DO JESENI 1942. GODINE	67
1.3.1. Počeci partizanskoga rata i stvaranje temelja Narodnooslobodilačkoga pokreta	68
1.3.2. Ofenzivne operacije primorsko-goranskih partizana i širenje baze NOP-a	73

1.3.3.	Raslojavanje HSS-a na primorsko-goranskome području i uključivanje lijevoga krila stranke u NOP	78
1.3.4.	Polarizacija u JUREPO-u i uključivanje dijela sušačkoga vodstva u četnički pokret	79
1.3.5.	Represivne mjere, provedba etničkoga čišćenja i prvi infojbamenti na području Julijske krajine	82
1.3.6.	Jačanje vojne i političke komponente NOP-a na primorsko-goranskome području	87
1.3.7.	Utemeljenje NOP-a u Istri i Rijeci	89
2.	PREKRETNICA U DRUGOME SVJETSKOME RATU I NJEN ODRAZ NA PRILIKE U OKUPIRANOJ KRALJEVINI JUGOSLAVIJI I HRVATSKOJ	95
2.1.	UTJECAJ POBJEDA ANTIFAŠISTIČKE KOALICIJE NA MIJENE U PLANOVIMA OSOVINSKIH SAVEZNIKA, NOP-a I SREDIŠNJICE HSS-a	95
2.1.1.	Operativna inicijativa, politika i planovi sila Antifašističke koalicije od sredine 1942. do sredine 1943. godine	96
2.1.2.	Planovi i mjere osovinskih saveznika na području NDH	98
2.1.3.	Orijentacija komunističkoga vodstva NOP-a na preuzimanje vlasti i provedbu druge faze socijalističke revolucije	100
2.1.4.	Nova aktivna politika vodstva HSS-a	103
2.2.	GORSKI KOTAR, KVARNERSKO PRIMORJE I ISTRA OD JESENI 1942. DO SLOMA KRALJEVINE ITALIJE	105
2.2.1.	Vojni planovi i političke mjere Kraljevine Italije u cilju očuvanja pozicija na anektiranome primorsko-goranskome području	105
2.2.2.	Provedba aktivne politike središnjice i pristupanje organizacije HSS-a Kvarnerskoga primorja NOP-u	107
2.2.3.	Stapanje JUREPO-a i četničkoga pokreta	110
2.2.4.	Ustroj teritorijalno-upravnoga sustava NOP-a na primorsko-goranskome području i nastanak taktičkih jedinica NOVH	114
2.2.5.	Teritorijalno-upravno osamostaljivanje Istre u okviru NOP-a Hrvatske	127
2.2.6.	Kompromis komunističkih stranaka Hrvatske i Italije u Rijeci	134
3.	KAPITULACIJA KRALJEVINE ITALIJE I NJENE POSLJEDICE NA PRILIKE U ZAPADNOJ HRVATSKOJ	139
3.1.	PLANOWI I PRIPREME OSOVINSKIH SAVEZNIKA I NOP-a HRVATSKE U OČEKIVANJU SLOMA KRALJEVINE ITALIJE	139
3.1.1.	Kriza Kraljevine Italije i rušenje fašističkoga režima	139
3.1.2.	Vojne i političke pripreme Trećega Reicha i dvostruka igra Badoglijeve vlade	143
3.1.3.	Kascheova ponuda Paveliću i pripreme NDH za preuzimanje vlasti u Kvarnerskome primorju	149
3.1.4.	Neadekvatne vojne pripreme NOP-a na području Zapadne Hrvatske uoči kapitulacije Kraljevine Italije	150
3.2.	RAZORUŽANJE TALIJANSKIH OKUPACIJSKIH SNAGA NAKON OBJAVE PRIMIRJA IZMEĐU UJEDINJENIH NARODA I KRALJEVINE ITALIJE	153

3.2.1.	Razoružavanje talijanskih postrojba i uništenje četničkih formacija (M.V.A.C.) u Gorskome kotaru	153
3.2.2.	Razoružavanje talijanske vojske na obalnome području od Sušaka do Senja te na otocima Krku, Rabu i Pagu	158
3.2.3.	Sporazum talijanskoga generala Gambare i njemačkoga pukovnika Völchera o predaji Rijeke	162
3.2.4.	Desant snaga NOV i POH na cresko-lošinjski otočni prostor i uništenje četnika na Lošinj	165
3.2.5.	Općenarodni ustanak u Istri i aktiviranje Nacionalne fronte akcije	169
3.2.6.	Rijeka ostaje pod kontrolom Kraljevine Italije	174
3.3.	JACANJE VOJNOGA POTENCIJALA NOP-a U ZAPADNOJ HRVATSKOJ NAKON PREDAJE TALIJANSKE VOJSKE	176
3.3.1.	Formiranje novih jedinica NOV i POH na primorsko-goranskome području	177
3.3.2.	Stvaranje mornaričkih snaga NOP-a na Kvarneru	178
3.3.3.	Stvaranje istarskih jedinica NOV i POH	180
3.4.	PREUZIMANJE VLASTI I PROVEDBA POLITIČKIH CILJEVA NOP-a HRVATSKE U OKRUZIMA GORSKI KOTAR I HRVATSKO PRIMORJE	184
3.4.1.	Aktivnost vojne i civilne vlasti NOP-a u okrugu Gorski kotar od rujna do listopada 1943. godine	185
3.4.2.	Aktivnost vojne i civilne vlasti NOP-a u okrugu Hrvatsko primorje od rujna do listopada 1943. godine	187
3.4.3.	Uključivanje cresko-lošinjskoga otočnoga prostora u administrativne međe okruga Hrvatsko primorje	189
3.5.	ODNOS KOALICIJE TALIJANSKIH ANTIFAŠISTIČKIH STRANAKA I NOP-a PREMA NACIONALNOME PITANJU I DRŽAVNOPRAVNOME STATUSU ISTRE	192
3.5.1.	Program Nacionalne fronte akcije i Frausinov koncept jedinstvene antifašističke fronte Istre	194
3.5.2.	Odluke predstavničkih tijela NOP-a Hrvatske o sjedinjenju Istre s državom matičnoga naroda	198
3.5.3.	Utvrđivanje administrativnih međa hrvatske pokrajine Istre i osnutak Privremenoga pokrajinskoga NOO-a za Istru	202
3.5.4.	Uhićenja i pogubljenja fašista u Istri tijekom rujanskoga ustanka	205
3.5.5.	Programi i ciljevi riječkih građanskih antifašističkih struja i prelazak riječke organizacije PCI u nadležnost CK KPH	207

Drugi dio

PREVLAST TREĆEGA REICHA NA PODRUČJU ZAPADNE HRVATSKE OD KAPITULACIJE KRALJEVINE ITALIJE DO SVIBNJA 1945. GODINE

1.	NJEMAČKA OKUPACIJA ISTRE I KVARNERSKOGA PRIMORJA	213
1.1.	OFENZIVNE OPERACIJE NJEMAČKE GRUPE ARMIIJA B NA PARTIZANSKI TERITORIJ U ZAPADNOJ HRVATSKOJ	213
1.1.1.	Slom istarskih partizanskih jedinica i njemačka okupacija Istre	214

1.1.2.	Slom obrane 13. primorsko-goranske divizije NOVH na fronti kod Sušaka	218
1.1.3.	Prodor njemačkih snaga preko čabarskoga kotara na Dolenjsko i Notranjsko	222
1.1.4.	Operacije njemačkih snaga na pomorskom prostoru Kvarnera	224
1.2.	AKTIVNOST OBNOVLJENIH JEDINICA NOVH I OFENZIVNE OPERACIJE NJEMAČKE GRUPE ARMIJA F	227
1.2.1.	Obnova i aktivnost istarskih partizanskih četa krajem 1943. i početkom 1944. godine	228
1.2.2.	Središnje i aktivnosti 13. primorsko-goranske divizije NOVH krajem 1943. godine	231
1.2.3.	Pomorske veze Kvarnerskoga primorja i Dalmacije krajem 1943. i početkom 1944. godine	233
1.2.4.	Ofenziva njemačkoga 15. planinskoga korpusa na partizanski teritorij u Lici, Gorskom kotaru i Kvarnerskome primorju	235
1.3.	PROBLEMI NOP-a NAKON GUBITKA PARTIZANSKOGA TERITORIJA U ISTRI I KVARNERSKOME PRIMORJU	239
1.3.1.	Kriza NOP-a i gospodarske teškoće okruga Gorski kotar	240
1.3.2.	Stanje i problemi NOP-a u okrugu Hrvatsko primorje	244
1.3.3.	Strategija KPH na planu oživljavanja NOP-a i osiguranju prevlasti u bloku antifašističkih snaga Istre	247
1.4.	ODNOSI MEĐU OSOVINSKIM SAVEZNICIMA NAKON USPOSTAVE NJEMAČKE OPERATIVNE ZONE JADRANSKO PRIMORJE	262
1.4.1.	Osnutak i organizacija vlasti na području njemačke Operativne zone Jadransko primorje	263
1.4.2.	Aktivnost NDH na provedbi Poglavnikove državopravne izjave o razrješenju Rimskih ugovora i protegnuću njene važnosti na Rijeku i istočni dio Istre	272
1.4.3.	Planovi i pokušaji širenja utjecaja NDH na području njemačke Operativne zone Jadransko primorje	277
1.4.4.	Politička orijentacija Građanskoga odbora na Sušaku i njegovo djelovanje u sprezi s povjerenikom Upravnoga povjereništva Sušak-Krk	281
1.4.5.	Uspostava poglavarstava na području nadležnosti Upravnoga povjereništva Sušak-Krk u njemačkoj Operativnoj zoni Jadransko primorje	285
1.4.6.	Ponovna uspostava poglavarstava NDH na području velike župe Vinodol i Podgorje	286
1.5.	BORBE NJEMAČKIH SNAGA I JEDINICA 11. KORPUSA NOVH ZA PREVLAST NAD PROMETNICAMA I POMORSKIM PROSTOROM KVARNERA	288
1.5.1.	Ofenziva njemačke 392. legionarske divizije na partizanski teritorij u Lici i Gorskom kotaru	289
1.5.2.	Organizacija korpusne oblasti 11. korpusa NOVH na području Zapadne Hrvatske	291
1.5.3.	Njemački plan obrane kvarnerskoga pomorskoga prostora i sukobi na moru	295
1.5.4.	Planovi i aktivnost 97. korpusa i Operativnoga štaba NOVH za Istru u prvj polovici 1944. godine	298

2.	PREVLAST KPH U ORGANIMA NOP-a ZAPADNE HRVATSKE I PROBLEM ŠIRENJA BAZE NOP-a U TADAŠNJOJ RIJECI	307
2.1.	NOO-i I POLITIČKE ORGANIZACIJE NOP-a U FUNKCIJI ORIJENTACIJE KPH NA PREUZIMANJE VLASTI I PROVEDBU REVOLUCIONARNIH MIJENA	307
2.1.1.	Proces preuzimanja vlasti i izgradnja upravno- sudskoga sustava NOP-a u okrugu Gorski kotar	309
2.1.2.	Rad KPH na stvaranju uvjeta za preuzimanje vlasti u okrugu Hrvatsko primorje i problem razmeđivanja s Istrom	319
2.1.3.	Stvaranje upravnoga sustava i političkih organizacija NOP-a Istre kao pretpostavke za provedbu revolucionarnih mijena.....	334
2.1.4.	Politički ciljevi PCI, CLN-a i nesuglasja unutar hrvatskoga antifašističkoga bloka u Istri	342
2.2.	RIJEČKO PITANJE U PLANOVIMA ZAPADNIH SAVEZNIKA I POLITIČKE STRUJE U TADAŠNJOJ RIJECI	348
2.2.1.	Britanska i američka stajališta o Rijeci u projektima poslijeratne revizije jugoslavensko-talijanske granice	348
2.2.2.	Program i politika riječkih liburnista	350
2.2.3.	Težnje i politika riječkih autonomaša Zanelliana	355
2.2.4.	Program i utjecaj CLN-a u Rijeci	357
2.2.5.	Stvaranje političkih organizacija i pokušaj širenja baze NOP-a u Rijeci	359
3.	SLAMANJE VOJNE MOĆI TREĆEGA REICHA I USPOSTAVA RAVNOTEŽE VOJNIH SNAGA NA PODRUČJU ZAPADNE HRVATSKE	363
3.1.	SLOM OBRANE HITLEROVE EUROPSKE TVRĐAVE I JUGOSLAVENSKO PITANJE U OKVIRU SPORAZUMA VELIKE BRITANIJE I SSSR-a O INTERESNIM SFERAMA	363
3.1.1.	Europsko ratište u drugoj polovici 1944. godine	364
3.1.2.	Odnosi unutar bloka velikih sila Antifašističke koalicije i pitanje interesnih sfera	368
3.1.3.	Diplomatska aktivnost Velike Britanije i sklapanje sporazuma Tito-Šubašić u lipnju 1944. godine	371
3.1.4.	Hrvatska kao najznačajnije političko i vojno uporište NOP-a	376
3.2.	USPJESI 11. KORPUSA NOVH U ZALEĐU NJEMAČKE PROTUDESANTNE OBRANE KVARNERA I POLITIČKE PRILIKE U ZAPADNOJ HRVATSKOJ NAKON SPORAZUMA TITO-ŠUBAŠIĆ	379
3.2.1.	Vojne snage i njihova aktivnost na operativnome prostoru 11. korpusa NOVH u drugoj polovici 1944. godine	379
3.2.2.	Pomorske veze s Kvarnerom, osnivanje i aktivnost mornaričke pješadije II. POS-a	388
3.2.3.	Ostvarenje političkih ciljeva KPH na partizanskome teritoriju okruga Gorski kotar	390
3.2.4.	Grupiranje i politička previranja među građanskim strankama i strujama na Sušaku	393
3.2.5.	Orijentacija i pripreme KPH za preuzimanje vlasti u okrugu Hrvatsko primorje	398
3.2.6.	Usporište NOP-a u Istri	402
3.2.7.	Razdoblje krize NOP-a i pripreme Oblasnoga NOO-a Istre za preuzimanje vlasti	408

4. ZAVRŠNICA DRUGOG SVJETSKOG RATA I SLOM NJEMAČKIH SNAGA U ZAPADNOJ HRVATSKOJ	413
4.1. PLANOVI ZAVRŠNE OFENZIVE NA TREĆI REICH	413
4.1.1. Preimenovanje i reorganizacija NOVJ nakon formiranja vlade DFJ	413
4.1.2. Plan strateškoga okruženja Trećega Reicha i uloga vojnih snaga DFJ u realizaciji plana	414
4.1.3. Četvrta armija i njena uloga u realizaciji vojnih planova i političkih ciljeva DFJ	415
4.2. ZAVRŠNE OPERACIJE 4. ARMIJE JA NA PODRUČJU ZAPADNE HRVATSKE I KAPITULACIJA NJEMAČKIH SNAGA	417
4.2.1. Ličko-primorska operacija	417
4.2.2. Riječko-tršćanska operacija	420
SAŽETAK	425
SUMMARY	435
RIASSUNTO	445
Vrela i literatura	471
Skraćenice	497
Kazalo osobnih imena	501
Kazalo zemljopisnih pojmova	513
Bilješka o autoru	527